

АЛТЕРНАТИВНИ ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАСИРАНЕ НА ТВОРЧЕСКАТА СЦЕНА: МЕЦЕНАТСТВО, ДАРИТЕЛСТВО, СПОНСОРСТВО

кратък обзор на средата, съществуващите у нас практики и законова база

Елена Пап § Пламен Радев, Фондация ЖАР театър-изкуство-култура/Мим-формация ЖАР ТЕАТЪР

Настоящият материал е създаден въз основа на поредица от лични срещи и разговори с експерти, творци, културни мениджъри, представители на културни институции и НПО, специалисти от чужбина и т.н. както и проучване на налични в публичното пространство или предоставени ни за целите на работата ни материали (текстове на действащите към момента закони и предложения за промени в тях, стенограми, доклади, анализи, статии, статистики и т.н.), имащи отношение към темата. Те бяха осъществени през м. юни и началото на юли 2017. Взети бяха предвид и мненията на участниците в проведените в рамките на настоящия проект две работни срещи (22.05 и 05.06) и тематични кръгли маси, в работните сесии на едната от които – „Група А: Меценатство, дарителство, спонсорство“ - присъствахме като слушатели. Поради краткото време за подготовката му, докладът не претендира за изчерпателност и дълбочина. Той цели да даде по-ясна обща картина на ситуацията към момента: да обобщи и сравни гледни точки, да набележи някои от най-важните зони, нуждаещи се от активна намеса и промяна, да набележи възможни посоки за бъдещи действия. В обсега на вниманието са също идеи и практики, работещи в други държави, които биха били полезни за разработване на такива в български контекст (на национално, регионално или общинско ниво). Материалът е изразител на подбора и разбирането на авторите му и не ангажира пряко останалите участници в проекта, или специалистите, с които темите са дискутирани. Благодарим на всички, които отделиха от времето си, за да говорят с нас, да споделят мнението си, да ни насочат или да ни предоставят материали, имащи отношение към разглежданата тема. Имената им ще намерите в края на този материал.

Купувайте изкуство.

Постройте музей.

Сложете името си на фасадата.

Оставете хората да влизат безплатно.

Няма как да се доближите до безсмъртието повече от това...

- Деймиън Хърст, интервю за *Financial Times*, май 2007¹ –

Вероятно няма студент в Софийския университет, който още от момента на приемането си в Алма Матер да не предвкусва мига, когато ще може да се снима с дипломата си за успешно завършено висше академично образование на стълбите на Ректората пред статуите на Евлоги и Христо Георгиеви. Безспорно, примерът на двамата родолюбиви карловски филантропи, дарили огромната дори спрямо днешните мащаби сума от 6 млн. и 800 хиляди златни лева и специално закупена от тях земя (10,5 декара) в новостроящата се столица на току що придобилата своята независимост България за построяването на Висше училище (редом с много други не по-малко значими актове на благотворителност) е достоен за почит. Не по малко уважение заслужават и техните съвременници – като Димитър Хадживасилев (дарил значима сума за построяването на първата търговска гимназия), Козма Тричков (за врачанските училища), Нанчо Попович (за девическата гимназия в Шумен), Петър Керемекчиев (за стипендии), Иван Евстр. Гешов (изплатил със собствените си средства ипотеката за построяването на новата сграда на Българското книжовно дружество – днешния БАН), Димитър Кудоглу (дарил 5 етажна сграда в центъра на гр. Пловдив за „Дом за благотворителност и народно здраве“) и много други², сред които и първият български меценат (в смисъл на филантроп и дарител, посветил се изключително на благотворителност в сферата на културата и изкуствата) – Ботю Бараков, създал и поддържал изцяло със собствени средства първия български камерен оркестър, драматичен

театър и галерия в София (със закупени от него стотици произведения), финансов поддръжник на хор „Кавал“, множество художници, писатели и журналисти, автор на идеята за „Кораб на изкуствата“, дарил в края на живота си колекция с картини, оценена на 3 млн. лев на галерия „Христо Цокев“.³ Всички сме чували за Гай Цилний Меценат, останал в историята не с това, че е бил съветник на римския император Октавиан Август, а с това, че дарил на поета Хораций едно от своите имения, за да му осигури доходи, независимост и възможност да твори без да се безпокои за насъщния. Този негов мъдър акт е толкова значим в очите на съвременниците му и поколенията след тях, че името му се е превърнало в „епоним за една особена връзка между богати и артисти“⁴, която и до днес - в продължение на повече от 2 хилядолетия продължава да бъде утвърждавана като устойчив модел на поведение чрез делата на могъщи и заможни търговци, политици, магнати, предприемачи, бизнесмени и пр. като Козимо и Лоренцо Медичи, Борджиите, френският крал Франсоа I, немският император Рудолф II, Андрю Карнеги, Хенри Тейт, Павел Третьков, Соломон Гугнехайм, Джеймс Смитсън, Мелинда и Бил Гейтс и т.н. Не бива да забравяме и мощни компании като Картие, Прада, френската Банк дьо Сосиете Женерал и т.н., които виждат в подкрепата към съвременното изкуство оптималната възможност да се позиционират по най-подходящ за тях начин в обществото.

На фона на всичко това няма как да не се запитаме – кои са българските меценати днес, защо почти няма информация в публичното пространство за значими дарения в сферата на културата и изкуствата, защо изкуството (особено на свободните артисти) не достига своите дарители и защо този тип дарения и подкрепа се случват толкова рядко? Какво трябва да се направи в тази посока?

В хода на разговорите, които проведохме, бързо осъзнахме, че темата за меценатството не може и не бива да се разглежда изолирано, сама за себе си, а в по-широк контекст, включващ и други благотворителни практики като дарителство, арт патронаж, менторство, спонсорство и т.н. Съотнесени трябва да бъдат и темите, свързани с публичното държавно и общинско финансиране (както за размера и начините за осигуряването му, така и за неговото разпределение). Съответно и действащият у нас от декември 2005 г. „Закон за меценатството“⁵, трябва да се съотнесе към свързаното с него законодателството в сферата на културата (ЗЗРК); предвидените данъчни облекчения при дарение (ЗКПО, ЗОДФЛ, ЗЮЛНЦ и пр.), да се обърне внимание на възможностите за осигуряване на допълнително целево финансиране в сферата на културата чрез пренасочването на определен процент от постъпленията събрани като данък върху печалбата от определен тип дейност (Закон за хазарта, Закон за местните данъци и такси) и т.н. Законодателните поправки и промени в тази посока – не бива да бъдат мислени „на парче“, само за съответния закон, а синергично и многопосочно, в контекста на цялостната ситуация в сектора, в синхрон и координация на всички нива (национално, регионално, общинско, местно).

Очертават се няколко основни – взаимно свързани - направления в които е необходимо сериозно развитие за подобряване на настоящата ситуация:

- ✚ Изясняване и еднозначно дефиниране на неизяснените понятия, с които боравят свързаните с темата закони, техният обхват и граници, както и корелациите между тях в нормативна база⁶. Оптимизация на нормативната база, облекчаване на процедурите и довеждане на добрите законодателни намерения до край, посредством изработването на необходимите за действието им подзаконови актове, правила за прилагане и пр.

Постигане на координация и по добър синхрон между отделните министерства и агенции, там където е нужно. Предвиждане на механизми за проследяване и оценка на резултатите от взетите мерки.

- ✚ Децентрализация и привличане на по-голям ресурс за българското изкуство и култура на национално, регионално, общинско и локално ниво. Осигуряване на среда за естествено развитие⁷ на културните процеси в обществото и тяхното подпомагане, за запазване на разнообразието и осигуряване на пространство за развитие на различни направления на изкуството⁸, за изявяването на таланти и повишаване на качеството. По-голяма децентрализация и прозрачност при разходването на публичните средства в отрасъла. Насърчаване на допълнителното смесено публично-частно партньорство, участието на бизнеса и индивидуалната филантропия в името на високо качествено изкуство, достъпно за всички.
- ✚ Осъзнаване на стойността на културата в обществото ни⁹. Значимостта на културата и изкуството - ролята им за развитието на обществото като цяло, икономическия им потенциал, приноса им за утвърждаването на нашата идентичност и уникалност като народ, като „лице“ и самостоятелност на България пред Европа и света. Изявяване на смисъла от съзнателно включване и подпомагане на културата и изкуството, на същността и значението на самия дарителски акт за обществото. Удостояване с полагащото се внимание, благодарност, статус, престиж и признание в обществото на меценатите и дарителите за изкуство и култура.
- ✚ Образование, развитие на капацитета на хората, заети в културата и арт секторите (артисти, културни мениджъри, администратори) по отношение на работата със спонсори, дарители, меценати, доброволци и т.н. Координация. Работа с бизнеса.

Връщайки се към нашата основна тема – „меценатство“ – нека сега се опитаме да очертаем основните зони на трудности и възможните решения в контекста на набелязаните по-горе четири основни направления:

1. Дефиниране на понятията. Оптимизация на съществуващата нормативна база

Дефиницията на понятието „меценат“ в момента е не съвсем ясна и то често се смесва/замества с понятия като дарител, спонсор, патрон, ментор. И докато разликата между спонсор и меценат е по-лесно доловима – доколкото в първия случай говорим за вид услуга, имаща отношение към рекламата, а във втория - за безвъзмезден благотворителен акт, то когато говорим за дарители и меценати или за меценати и патрони (на дадено събитие например) – границата е трудно доловима. Общо становище е, че меценатът следва да се възприема не просто като дарител, подкрепящ определен проект в сфера – „културата“, а като благодетел с трайно отношение към определен културен феномен, творец, колектив и т.н. Той не дарява инцидентно, а поема целенасочен, дългосрочен ангажимент за осигуряването на условия за утвърждаването и просперирането на подкрепяните от него творци/колективи/арт институции/течения и пр. В този смисъл би следвало да се поставят определени граници, според които едно дарение да бъде определено като „меценатство“ и съответно дарителят – като „меценат“ (със съответния публичен имидж и благоприятно позициониране в обществото).

По отношение на оптимизацията на законовата база, общото мнение е, че в сегашната си форма законът за меценатството е „тромав“ и „неработещ“¹⁰. Особено критикувани са утежняващите

административни процедури: регистриране на меценатите, въведените посредници – „организации, подпомагащи културата“, допълнителния засилен контрол от страна на Министъра на културата и неговото ведомство и пр. Що се отнася до това, какво трябва да се направи – мненията варират от „промени, водещи към облекчаване на процедурата и въвеждане на правила, които мотивират, а не отблъскват потенциалните меценати“ през „пренаписване на закона с нова философия, която поставя във фокуса личността на мецената, а не парите му“ до „пълно премахване на закона“¹¹.

Тук е редно да споменем, че настоящият екип на МК обмисля промени на закона – има учредена работна група с участието на представители на творческите организации, бизнеса; експерти в сферата на културата; представители на МК и МФ¹². САБ и лично неговият председател също са ангажирани с този процес от години. Ясно се долавя обаче необходимостта от поставянето на обсъжданията по темата на много по широка обществена основа – т.е. нужно е в процеса да се включат активно както повече от самите представители на творческия сектор, така и НПО работещи в сферата на културата, медиите, бизнеса и самите граждани – онези, които се явяват основните потребители на културен продукт и респективно – потенциални дарители. Забелязва се и дефицит на добри и работещи примери – в този смисъл добра идея е диалога и обмяната на опит и идеи по темата с експерти от държави, които имат постижения в тази посока – Великобритания, Нидерландия, Италия, Франция, Германия и т.н.¹³

Общият обзор показва от една страна необходимостта от работа за подобряване на съществуващата нормативна база, но от друга, става ясно, че дори и в този си вид тя все пак дава възможност за реализиране на различен тип дарения и спонсорство – от страна на бизнеса или на физически лица. В този смисъл, макар и изписано на първо място – това направление е редно **да се разглежда единствено в синхрон с по-долу написаните**, а очакванията за ефекта – от промяната на закона за меценатството например - трябва да са адекватни и не бива да се преувеличават.

2. Децентрализация. Осигуряване на среда за естествено развитие на културните процеси в обществото, за запазване на разнообразието и за реализация на високо- качествено изкуство. Насърчаване на допълнително публично-частно партньорство, участието на бизнеса, индивидуалната филантропия.

Прекомерната централизация, високата степен на намеса и силният контрол от страна на държавата и институциите се очертават като сериозен фактор, блокиращ свободното и естествено развитие на изкуството у нас, неговото богатство и разнообразие, развитието и реализацията на таланти. Това – от своя страна - създава и определена рефлексия във заетите в културата и различните арт сектори, които често искат, или чакат „някой отгоре“ да реши финансовите им въпроси и осигури тяхното „артистично благоденствие“. Описаното положение, разбира се има своите обективни исторически корени, но в съвременното ни има много добри и работещи примери, които показват, че публичното финансиране в областта на изкуството и културата (държавно, общинско) е необходимо, но то трябва да бъде съчетано с алтернативно финансиране (включително публично-частни партньорства).

От една страна е необходимо публичното финансиране да разполага със, да активизира по-големи ресурси за култура (има много добри примери в Европа и извън нея¹⁴). Единодушно

беше мнението, че е нужно да заработят вече предвидените по закон допълнителни инструменти за набавяне на средства (процент от печалбата от хазартни дейности, арт лотария и пр.) и да се търсят нови възможности за такива (например идеята за насочване на някои такси и отчисления от туристическия бизнес в дадено населено място към местен фонд за култура и изкуство и др.)

От друга страна – твърде концентрираното управление и разпределението на целия натрупан ресурс за култура и изкуство само от няколко институции създава изкривявания и инертност, осакатява разнообразието, богатството и личностната инициатива (на заетите в културата и арт секторите – артисти, мениджъри, администрация и пр.), губи се огромен ресурс и вътрешната динамика в сектора. Дарителите и меценатите споделят, че желаят сами да насочват своите дарения, да знаят при кого и за какво точно отиват парите им, да могат да проследят ефекта от дарението си – върху конкретния творец, компания или културна институция, и върху обществото. Това предполага непосредствен диалог между меценатите (респективно създадените от тях или упълномощени да ги представляват фондации) и бенефициентите. Паралелно с това за независимата сцена и свободното развитие на изкуството е много важно да не се поставят изкуствени филтри при разпределението на наличния ресурс между отделните бенефициенти, а да се осигури разнообразие и богатство на артистични форми в техния естествен растеж и реализация, да се подкрепя таланта и инициативността, да се взима под внимание техния потенциал, качество и ценност за обществото.

Нужни са по-голяма децентрализация и повече свобода, необходимо е да се създадат условия и възможности за естествен – неопосредстван и не до такава степен контролиран - диалог и комуникация между артистите и неговите донори (публични, публично-частни партньорства, бизнес, индивидуални дарители). В тази връзка основната работа е по посока на насърчаването чрез различни методи и действия на допълнителното публично-частно партньорство и участието на бизнеса (на национално, регионално, общинско и локално ниво).

Важно е всички професионални артисти, независимо от вида изкуство което практикуват, начина по който го правят, творческите си пристрастия и посока на търсения да имат еднакво право до достъп до ресурс, респективно – потенциалните меценати да могат сами да решат какво точно искат да подкрепят. В не малко европейски държави бизнесът е задължен да проявява социална отговорност в културната сфера и да подкрепя изкуството на локално ниво (напр. изискването във Великобритания при строителството на всяка нова сграда част от бюджета да отива за изкуство, експонирано в самата сграда или в близкия район до нея). Бизнесът има свободата да избира по какъв точно начин да бъде използвана тази част, съобразно конкретните нужди на локалната общност и неговите собствени виждания.

Насърчаването и активизирането на по-голям ресурс в подкрепа на културата и изкуството и неговото децентрализирано разпределение би дало възможност на определени, ценни за обществото процеси да се развият и утвърдят, докато други – които обществото не приема – да отпаднат. Динамиката на развитие на културата и изкуството би била естествена, до голяма степен саморегулираща се. Това от една страна би демократизирало културните процеси и развитието на изкуството у нас, а от друга страна би осигурило среда за развитие на разнообразие и високо качество.

3. Осъзнаване на стойността на културата и изкуството за просперитета на обществото ни и качеството на живот: икономически потенциал, значение и принос за утвърждаването на нашата идентичност и самостоятелност като народ. Обществен престиж и признание за меценатите и дарителите в областта на изкуството.

От редица проучвания на настроенията на дарителите у нас става ясно, че културата и изкуството далеч не са сред приоритетните области за подкрепа от страна на съвременния българин. Нашите сънародници с голяма емоционална ангажираност подкрепят каузи свързани със здравето или решаването на определени социални проблеми, но както личи не само от анкетните проучвания, но и от докладите на министъра на културата, публикувани на страницата на министерството и от ежегодните анализи на БДФ примерите на съзнателен ангажимент към развитието на изкуствата и културата не са толкова много¹⁵. Липсват ангажираност, осъзнаване, разбиране на стойността, значението и ролята на изкуството и културата за обществото ни.

Очевидно е, че за да се наредят и изкуството и културата сред „важните, обществено значими сфери“, за да може проектите, обвързани с съхраняването на изкуството, културата и духовността у нас, развитието на съвременните изкуства, независимата сцена и т.н. да започнат да се радват на по-сериозна подкрепа от гражданското общество и съответно на дарения и меценатска подкрепа, необходимо е да се работи активно и целенасочено върху това общество да осъзнае тяхната значимост, важност за самото него. Подобна препоръка отправят и доц. д-р Биляна Томова и Диана Андреева от Обсерваторията по икономика на културата¹⁷: „...Разкриване и изграждане на нова легитимност на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм не само като създател на културен капитал, но и като създател на: а/ стойности като национална гордост и идентичност, които не се измерват и създават чрез пазара, б/фактор за местно и регионално развитие...; в/ неизползвано сравнително предимство в областта на културния туризъм и културното наследство“¹⁶.

Необходимо е да се изтъкнат и осъзнат икономическите параметри и полезността на изкуството и културата и в икономически аспект. Ролята му за туризма; за обществената динамика, генерираща оборот и печалби в различни отрасли; влиянието върху развитието на личностните компетенции и социалните умения на хората; върху качеството на живот; усещането за „споделеност“, „общност“, „щастие“ което изкуството поражда... Всичко това в крайна сметка води и до по-висока производителност, ефективност и икономически растеж¹⁷.

Друг аспект на въпроса за промяната на съществуващите към момента у нас обществени настройки е фактът, че меценатите, дарителите, направили нещо значимо за изкуствата и културата не получават адекватно на благотворителната им дейност внимание, благодарност, престиж и признание в обществото. Всички експерти с които говорихме са единодушни, че не толкова данъчните облекчения, а стремежа към постигане на по-висок социален статус, по-добро позициониране в обществото, по-благоприятен имидж и по-голям обществен престиж, са сред най-силните мотиви, който могат да накарат един бизнесмен да предпочете да дари за изкуство, вместо да реинвестира или да похарчи парите си за нещо друго.

Като основни мотиви за дарение (не само за изкуство и култура, но и в други сфери) също се посочват: собствени ценности; усет за морал; подкрепяне на конкретна кауза; чувство за

принадлежност и съучастие. Във всички случаи – афиширано или не - публичното признание, вниманието, благодарността, усещането/впечатлението за полезност, за „направено добро“ са нещо много важно за мецената и дарителя.

В закона за меценатството е предвидено връчването на награда „меценат на годината“. Тя е връчена за последен път през 2013 година¹⁸. Наградите за меценати и дарители, връчвани от различни НПО се борят на пръсти¹⁹. Съществува сериозен дефицит на публично говорене по темата. Медиите определено са длъжници на обществото в това отношение. Практиката да не се споменават в публикации, репортажи и излъчвания имената на търговски марки, компании или личности, представители на тези компании, които са дарили за една или друга кауза има изключително негативен ефект върху мотивацията на потенциалните меценати, дарители и спонсори. Въпреки, че всъщност няма закон или изискване, които да забраняват подобно назоваване и че съществува специална инструкция на СЕМ, в която изрично се казва, че подобна практика е допустима, особено когато става дума за дарения, журналистите повсеместно избягват да правят това.

Нужно е да бъде насърчавано дарителството в сферата на изкуството и културата по разнообразни начини и регулярно. По-често да се говори за меценатите и дарителите в публичното пространство и медиите, да се правят интервюта с тях, в които те да споделят онова, което ги е подтикнало към благотворителност, да се отбелязват добри примери. Форми на благодарност и израз на внимание може да има много. Една от добрите идеи, споделени с нас беше да се появят рубрики в страниците на МК или на Столична община (както и на другите общини), в които да се публикуват редовно актуални материали за меценатите и дарителите. Друга подобна идея е при връчването на ежегодните награди за култура на град София (също и наградите „Пловдив“ и в други общини), да се връчва награда и в категорията „меценатство и дарителство в сферата на културата и изкуствата“. Добре би било самите бенефициенти да разполагат с повече възможности и да бъдат още по-активни и да номинират своите благодетели (при тяхно желание) за подобни награди, да популяризират широко делото им, да привличат вниманието на медиите и обществеността към тях.

4. Образование, развитие на капацитета на хората, заети в културата и арт секторите (артисти, културни мениджъри, администратори) по отношение на работата със спонсори, дарители, меценати, доброволци и т.н. Координация. Работа с бизнеса.

Спирайки се на въпроса за ценността на изкуството в обществото, виждаме, че „монетата има две страни“. Артистите често остават изолирани от възможностите за финансиране поради факта, че те разглеждат изкуството си самостоятелно – ценно по естетически причини – само за себе си. Те обикновено са силно емоционално свързани с него и смятат, че тяхната отдаденост и талант са достатъчна причина да бъдат финансово подкрепяни. Такъв „късмет“, обаче е голяма рядкост. Необходимо е артистите (и заетите в сферата на изкуствата) да погледнат „голямата картина“. Да осъзнаят позицията на изкуството си в обществото, неговите силни страни извън сферата на естетиката. Да намерят своето място, ценността и ефекта именно на своето уникално изкуство, да я формулират, артикулират и представят по разбираем за донорите, дарителите, меценатите начин²⁰. Така е в САЩ²¹, така е във Великобритания, Нидерландия, Германия, Полша... така е в България²². С особена сила това важи за т.н. „независимата сцена“ където

формациите и индивидуално работещите творци обикновено нямат ресурс за поддържане на специалист по набиране на средства (както и по маркетинг или PR) и сами трябва да вършат тази работа.

На двете кръгли маси проведени в рамките на настоящия проект темата за нуждата от обучението на творците в тази посока беше една от най-обсъжданите. Несъмнена е необходимостта от проактивност от страна на креативния сектор, както и от проекти, развиващи капацитета на организациите и творците по отношение на намирането и комуникацията с потенциалните меценати, дарители и спонсори, организирането и провеждането на кампании за набиране на средства и т.н. Както и от публикации и материали, които да подпомагат артистите и онези, които са решили да се посветят на набирането на средства за култура и изкуства. За щастие има адекватни усилия в тази посока – Академията по мениджмънт на културата на СУ и Гьоте Институт е чудесен пример, но е необходимо да се направи още²³. Обучението не трябва да бъде изолирано – за артистичния бранш и организациите, занимаващи се с култура и изкуство, а в диалог и комуникация с институциите, бизнеса, медиите и пр²⁴.

Бихме искали да отбележим, че гореописаните четири направления са взаимозависими – необходимо е да се работи синхронизирано и координирано, да бъдат включени всичкиимащи отношение към проблемите. Темата засяга не само артистите, меценатите, Министерство на културата, Столична община, но и цялото ни общество.

В края на изложението бихме искали да изложим някои възможни следващите стъпки, които биха могли да бъдат предприети с участието (или по инициатива на) независимите артисти и творческата сцена в София в сътрудничество със Столична община; НПО сектора (работещи в сферата на дарителството, изкуството и културата); чуждестранните културни институти, Министерството на културата и бизнеса по посока оптимизиране на средата и възможностите за меценатство и дарителство в сферата на изкуствата и културата²⁵:

- ✚ Активизиране на диалога в 4-те направления (публичен и/или на експертно ниво, вкл. с международно участие). Независимата творческа сцена и НПО могат да направят много за това като инициатори и двигатели на този процес. Включването на значима част от обществото и медиите е изключително важно.

Акценти:

- Промени на законодателно ниво, нормативна база – законово позициониране на свободните артисти и сектора. Осигуряване на механизми, начини за набиране на допълнителен ресурс за независимо изкуство. Независимата сцена в София в партньорство със СО и чуждестранните културни институти може да инициира и проведе кръгли маси с участието на експерти от европейски и други държави, които имат опит в стимулирането на бизнеса за подкрепа на културата и изкуството, по време на които в диалог с местните експерти в сферата на културата, могат да бъдат генерирани идеи, подходящи за нашите условия, да се предложат конкретни законодателни промени²⁶.

- Дебати, обществен диалог, активизиране на общественото внимание и активност за осъзнаване на стойността и смисъла на изкуството и културата и защо те трябва да бъдат подкрепяни (полза за обществото).
- Създаване на условия за продължаване и надграждане на активния диалог между артистите и работещите в творческия и културния сектор, представителите на бизнеса (потенциалните меценати и дарители), институциите. Синхронизиране на очакванията, нуждите и целите, намиране на общи сфери на интерес, даващи възможност за синергичност и сътрудничество.
- ✚ Инициативи и включване в процесите за децентрализация, облекчаване на процедурите, освобождаване от излишен контрол (напр. Закона за меценатството). Обмяна на опит и „търсене на българския модел“ в създаването на условия за естествено и неопосредствано развитие на свободното изкуство и неговата подкрепа от страна на обществото (бизнес, индивидуални дарители). Координация между СО, държавните институции, бизнеса и заетите в артистичната сфера. Улесняване и поощряване на процеса на дарителство.
- ✚ Търсене на нови възможности и въвеждане в действие на допълнителни източници за финансиране на изкуството и културата (на национално и общинско ниво): отчисления от приходите от хазартни дейности; арт-лотария; пренасочване на определена част от приходите от таксите за туристически услуги на територията на София към общински фонд, подпомагач културата и изкуствата; въвеждане на практиката определен процент от разходите за строителство на обществена сграда да се заделя за финансиране на произведение на изкуството в същата сграда (Франция, САЩ, Великобритания); въвеждане на практиката приходите от общинските услуги за един работен ден да бъдат пренасочвани за култура (САЩ, Денвър, щата Колорадо) и др.
- ✚ Инициативи и участие в процесите за възстановяване на предвидените по закон и въвеждане на нови практики за популяризиране дейността на меценати и дарители (на национално и общинско ниво): възстановяване връчването на наградата на МК за „меценат на годината“; при връчването на годишните награди на общината за култура да се връчва такава за „меценатска дейност“; въвеждане и активно поддържане на постоянни рубрики за популяризиране на меценатството и дарителството на интернет страниците на общината и МК (статии, интервюта и т.н.); разработване на нови идеи (почетна алея или стена на меценатите и дарителите за изкуство и култура в София, Златна книга на меценатите и дарителите и т.н.).
- ✚ Инициативи за развиване на капацитета на артистите, културните организации и мениджърите в сферата на културата по отношение на работата с меценати и дарители и търсенето на алтернативни източници на финансиране – обучения, тренинзи, обмяна на опит, практики, писане, превеждане, публикуване и разпространяване на учебни материали и практически пособия по темата. Координация по време на обучението (свързване) на арт сектора с институции, бизнес, индивидуални дарители.

В заключение бихме искали да подчертаем дълбокото си убеждение, че меценатството у нас не е „невъзможна мисия“. Страната ни е пълна с добри и отговорни хора, които милеят за нашата култура и изкуство и са готови да ги подкрепят. Такива хора има не малко и извън България. Трябва само да се създадат подходящите условия, за да могат техните жестове на благотворителност и социална отговорност да дадат очаквания резултат. Каузата определено си заслужава усилията 😊

"Идеалите са като звездите - ако не можем да ги достигнем, поне можем да се ориентираме по тях."

- Джордж Бърнард Шоу-

05 юли 2017 г.

В ХОДА НА ИЗСЛЕДВАНЕТО БЯХА ПРОВЕДЕНИ СРЕЩИ С:

- Георги Владимиров, Министерство на културата, експерт – ръководител на работната група, която работи по предложения за промени в Закона за меценатството
- Христо Мутафчиев, Председател на САБ
- Красимира Величкова, ИД на Българският Дарителски Форум, участник в работната група на МК, работеща по предложения за промени в Закона за меценатството
- Петринел Гочев, режисьор, участник – представител на САБ в работната група на МК, работеща по предложения за промени в Закона за меценатството
- Даниел Калчев, ИД на регионалният център на ЮНЕСКО за опазване на нематериалното културно наследство
- Любов Костова, Директор на Британския съвет в България
- Калина Вагенщайн, Директор на Фондация Арт Офис
- Виктор Янков, заместник-директор Международна дейност на Фондация „Пловдив‘2019“
- Фредерик Жамбу и Пирина Лачкова, Euromedinculture(s) Network – Франция
- Проф. Майкъл Чемърс, Калифорнийски университет Санта Круз, САЩ

Благодарим за отделеното време и съдържателните разговори!

С благодарност за отзивчивостта и предоставената информация и към:

- Севдалина Войнова, Асоциация за развитие на София
- Елена Панайотова, режисьор, Фондация „ДенГри“
- Цвете Янева, режисьор, Театър „Цвете“
- Деси Тенекиджиева, актриса, певица и продуцент, Председател на УС на Фондация „Стоян Камбаров“

БЕЛЕЖКИ:

¹ *“What else can you spend your money on?” by Peter Aspden, Financial Times, 25/05/2007, цитирано по статията „Частните фондации за съвременно изкуство“ от Десислава Милева, он-лайн бюлетин ART NEWS CAFÉ (www.artnewscafe.com), 01.02.2017*

² Изчерпателна информация по въпроса може да бъде намерена в он-лайн енциклопедия „Дарителите“, дело на БДФ (<http://daritelite.bg/>)

³ <http://www.botyobarakov.com/>

⁴ Десислава Милева, цитираната статия

⁵ Текстът на Закона за меценатството, може да бъде намерен лесно в интернет (напр. в страницата на МК). Същото се отнася и за останалите споменати в изложението закони.

⁶ В момента липсата на яснота, припокриването и смесването на понятията (напр. „меценат“ – „дарител“ – „спонсор“ – „патрон“) и празнотите в законите (като например липсващите дефиниции за това какво е „свободен артист“, „независима сцена“, „частен театър, оркестър, галерия“ и т.н.) водят до объркване и своеволие при тълкуванията, които до голяма степен утежняват, а не подпомагат процесите.

⁷ Не само като нормативна база, но и като политики, отношение на администрацията и медиите, осигуряване на конкретни условия за работа и т.н.

⁸ В противовес на съществуващата в момента тенденция на концентриране на контролните функции в определена държавна или общинска институция, необходимо е да се делегират правомощия на организации, екипи, личности, които представят и/или подкрепят различни сфери и видове изкуство - в неговата многоликост и разнообразие, история и развитие, традиции и новаторство, в неговото качество и полезност за обществото.

⁹ Това е въпрос на културна политика и на разбиране от политици, администратори, медиуми, бизнеса, от цялото общество.

¹⁰ Както го определя и сега действащият министър на културата Боил Банов в разговор с журналистката Илиана Бенювска в седмичното обзорно политическо предаване „Бенювска пита“ по „Канал 3“ и „Радио К2“ (по данни на агенция „Фокус“, 4 юни 2017)

¹¹ Ако се стигне до това, даренията в сферата на културата биха били третирани като всички останали дарения и биха попаднали в обсега на съответните финансови закони (ЗКПО, ЗОДФЛ, ЗДДС), т.е. контролиращ орган би бил единствено МФ (НАП) по реда, предвиден в съответните закони. Обсъждана беше и идеята дали не би било по удачно не МК, а МФ да направи нужното за приемането на изцяло нов закон на меценатството или пък по-общо – за даренията и спонсорството, чието действие да бъде под негов (на МФ) контрол.

¹² Към момента са проведени две заседания. Отправени са запитвания към МФ във връзка с възможностите за увеличаване на данъчните облекчения при дарение в сферата на културата по смисъла на ЗМ и за т.н. арт лотария. Остава под въпрос колко време ще отнеме на работната група в този твърде голям състав да стигне до единомислие и решения, които да оформи като конкретни предложения, които от своя страна да бъдат внесени за обсъждане в НС и съответно утвърдени.

¹³ В неофициална справка за спонсорството и меценатството в страните от ЕС, предоставена на работната група на МК, работещи по промените в ЗМ четем: „Констатациите показват, че Великобритания и Нидерландия имат най-модерните механизми и мерки за стимулиране на частния сектор в спонсорирането на културата...“

По отношение на Нидерландия е написано още: „...Частното дарителство за култура в Нидерландия се е увеличило през последното десетилетие, както като дял от общата дарителска дейност, така и в абсолютна стойност. Правителството е постигнало много по отношение на данъчното законодателство и програми, които стимулират даренията...“

За Англия: „...Правителството проучва нови начини за насърчаване на участието на частния сектор чрез разработване на фонд, който да стимулира даренията и да изгради капацитета за набиране на средства от културните организации...“

За Италия: „...Доминанцията на държавния сектор все още съществува, но същевременно има и широки възможности за участие на частния сектор... Италианският пример показва, че макар държавата да има основната роля и отговорността да подкрепя културата, съществуват широк спектър от инициативи, стимули и системи за насърчаване на частната подкрепа за културата. Съществена роля имат банковите фондации...“

За Франция: „...Във Франция меценатството се извършва чрез посредник. Посредникът е юридическо лице с нестопанска цел – асоциация, фондация или предприятие – клуб. Той действа от името на мецената и за негова сметка. Асоциациите са най-предпочитаната форма на организация-посредник. Даренията в полза на асоциациите са максимално формално облекчени, като даренията на движими вещи не се нуждаят от нотариална форма...“

За Германия: „... В Германия съществува множество от субекти на частното право, фондации, съюзи и др., които насърчават културата чрез дарителска дейност или посредничество към дарителство. Свободата, която частното право

предоставя, е предпоставка за организациите, подпомагащи по възмезден или безвъзмезден начин културата, да конкретизират в собствените си устройствени актове условията за предоставяне на субсидии...”

Струва ни се резонно и необходимо да се помисли за провеждане на кръгли маси, дискусии и срещи за обмяна на опит със специалисти от съответните държави, с цел да се генерират подходящи за нашия контекст конкретни идеи и решения. В подготовката им много ценен партньор биха били съответните културни институти, както и посолствата и културните аташета. Подобни срещи биха могли да бъдат осъществени както с държавно, така и с общинско финансиране – напр. по програма „Европа“ или с помощта на подходящи фондове на съответните държави и несъмнено биха тласнали напред процеса на оптимизиране на законодателството в сферата на дарителството и меценатството.

¹⁴ Като водещи в това направление могат да бъдат посочени Великобритания и Нидерландия

¹⁵ От отговорите на въпроса „За какви каузи сте дарявали?“ в едно от тези проучвания се вижда, че най-популярните каузи у нас са социалните – за хора в неравностойно положение, социално слаби, възрастни, сираци – 27 на сто са подкрепили такъв тип каузи; и здравните (за лечение на болни и закупуване на медицинска апаратура) – 24 на сто. Другите каузи събират минимални проценти: 1,4 на сто – образователни; 0,9 на сто – култура и изкуство; 0,5 – защита на човешки права; 1,6 – други каузи; 43,6 от респондентите не са дарявали. В анализа на Български Дарителски Форум за 2015 г. може да се види ясно както дела на дарения за култура, така и произхода им - основно от фондации. Най-крупен дарител се явява Америка за България. Важен извод който се налага от този анализ е, че у нас културата трудно би могла да се състезава за дарения със социалните каузи. Отделно – както подчерта един от експертите, с които се срещнахме – „...има култура и култура - паметник на Самуил би намерил поддръжка по-лесно от Underground...“

¹⁶ доклад „Финансова рамка за развитие на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм на национално, регионално и общинско ниво в България - възможни промени при финансирането на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм – нива и посоки“

¹⁷ Според проучване на Gallup - работници, определили себе си като „щастливи“ постигат до 15% по-висока ефективност от тази на другите си колеги

¹⁸ Списък на носителите на тази награда от 2006 до 2014 (когато не е присъдена), може да бъде видян на страницата на МК. Във връзка с кампанията “Чудесата на България” (20.12.2016) в-к „Стандарт“ публикува следния текст: „...Посланикът на Азербайджан у нас Наргиз Гурбанова получи награда за Меценат на 2016 година за изключителния ѝ принос за реставрацията на великотърновския „Трапезица“, връчена ѝ от Бони Петрунова, зам.-министър на културата...“. Новината е тиражирана от още няколко он-лайн издания, но не е публикувана на официалната страница на МК.

¹⁹ Бихме могли да споменем Годишните фолклорни награди, връчвани от Сдружение „Наследници на фолклорния огън“, сред които има категория „меценат“, или наградите за образование, дарителство и бизнес „Евлогий и Христо Георгиеви“, връчвани (за пръв път през 2016 г.) от организационен комитет с председател Христо Тучев.

²⁰ Много е важно да се има предвид че представянето на един артистичен проект се различава в зависимост от това на кого бива представен той – на потенциален меценат, дарител, субсидираща програма-донор и т.н., тъй като те търсят и оценяват в проекта различни неща. Това трябва да се отчита от презентаторите т.е. те трябва да култивират уменията да „влизат в обувките“ на онзи пред когото презентират и да говорят на неговия език, фокусирайки се върху неговите, а не само върху своите нужди

²¹ В разговор с американския професор по история на театъра, изкуствовед и културовед Майкъл Чемърс, преподавател в Калифорнийския университет Санта Круз, обсъждахме до каква огромна степен е жизнено важно за една артистична формация в САЩ е да разполага с подготвен, специално обучен човек (или дори цял екип), който да се занимава с набавянето на средства за дейностите на организацията. Без това организацията просто не би могла да просъществува. Ето защо университетите и техните департаменти по изкуствата предлагат съответното обучение.

²² Експертите от Български Дарителски Форум, които имат много голям опит в тази сфера и за които уменията да се набират средства е специален талант, също са убедени, че е нужно специализирано обучение в тази посока, че у нас подготвените хора в тази област са дефицит и че това е ключов фактор за достъпа на изкуството до финансиране – особено за свободната сцена.

²³ Споменатата по горе от нас антология „Дарителството в съвременна България“ на Българското училище за политика „Димитър Паница“ също може да послужи като полезен наръчник. Нейната последна част „Практически съвети към търсещи дарения и дарители“ предоставя много полезна информация по теми като: „Как се набират средства за кауза на организация“, „Създаване на дългосрочни отношения с дарителите“, „Данъчно третиране на даренията“ и т.н. Приложени са примерни договори и документи. И макар, че в тези материали става дума за дарения изобщо, а не конкретно за дарения в сферата на културата – смятаме, че информацията е адекватна и приложима.

Този материал, може да бъде изтеглен от тук: <http://www.schoolofpolitics.org/index.php/resursi/publications>.

Друга полезна публикация по темата, която може да бъде изтеглена от същата страница е издадената през 2014 антология „Дарителството от първо лице, единствено число“, в която различни дарители, говорят за своята кауза и онова, което ги е мотивирало да се отдадат на благотворителност. Ценен материал за онези, които биха искали да станат дарители, меценати, филантропи е книгата на Треиси Гери „Вдъхновената филантропия. Как да изготвиш своя благотворителен план и да оставиш следа след себе си“, копие от която може да бъде получено чрез директно свързване с издателите (Българско училище за политика „Димитър Паница“).

²⁴ Във Великобритания, например в тази насока съществува активна и целенасочена работа с бизнеса (менторски схеми, помощ за бизнес планове на артистите и пр). По този начин диалогът става по-лесен и достъпът до финансиране по-голям.

²⁵ Въпреки, че по-голямата част от въпросите, свързани с някакви евентуални промени в Закона за меценатството могат да бъдат решени единствено на национално равнище, много може да бъде направено в София по въпроса за меценатството и дарителството и на общинско и местно равнище. София е столица на България и най-голямата българска община. Тук са концентрирани както цялата държавна администрация и медиите, така и една четвърт от българското население, множество НПО работещи в сферата на културата и изкуството, благотворителността и дарителството, почти цялата т.н. „независима сцена“, чуждестранните посолства и културни институти и значителна част от бизнеса. Това предполага наистина сериозни възможности за партньорство и успешни инициативи. Случващото се тук, може да се превърне в модел, който по късно – в случай на позитивни резултати - да се разпространи в цялата страна.

²⁶ Важно е при предлагането на някакви промени, да не се прибързва и да не бъде забравяна препоръката на доц. д-р Биляна Томова и Диана Андреева от Обсерваторията по икономика на културата да бъде извършвана в аванс задълбочена и многостранна предварителна оценка на ефектите от всеки нов законодателен акт (в цитирания по-горе „Финансова рамка за развитие на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм на национално, регионално и общинско ниво в България - Възможни промени при финансирането на изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културния туризъм – нива и посоки.) Механичното заемане на идеи откъм би могло да има обратен ефект и както се казва вместо „да изпише вежди да извади очи“. Например в един от нашите разговори научихме, че макар да изглежда привлекателна на пръв поглед, практиката в някои страни (Унгария, Италия, Латвия, Литва, Полша, Румъния, Словакия) да бъде давано правото на гражданите да даряват определен процент (от 1 до 5%) от дължимия данък върху техния личен доход на неправителствени организации, вместо да има благоприятно въздействие върху приходите от дарения, по скоро ги намалява, тъй като веднъж „дарили“ по този начин (без да се натоварват допълнително финансово, тъй като става дума не за същинско дарение, а за пренасочване на сума, която тъй или иначе е трябвало да бъде платена като данък), голяма част от гражданите приемат, че са изпълнили обществения си дълг и не са склонни да даряват повече под друга форма.